

מסע בין מצ

קשה להאמין, אבל במשך עשרות שנים שהה האוהל בליובאוויטש שעל ציון אדמו"ר הצמח-צדק ואדמו"ר מהר"ש בעזובה, בינות לשיחי פרא, שבור ומנותץ. כמעט נעלם בתהום הנשיה. בתעוזה ובאומץ יצא החסיד הרב דוד אבא גורביץ' לדרך בת אלפי קילומטרים, יחד עם בנו בן ה-9, למסע שיקום האוהל. בדרך חתחתים הרת-סכנות הוא נפגש עם ישישים שראו בעיניהם את ליובאוויטש בתפארתה, כמעט טבע בנחל של רודניא, ופגש ביהודי האחרון שנשאר בליובאוויטש לאחר הטבח הנורא... ● זו הפעם הראשונה שהרב גורביץ מספר במונולוג מפורט על קורות ארועי הימים ההם – לפני שלושים וחמש שנים, כאשר עיניו של "אבא סטאלין ואמא רוסיה" בלשו וחדרו לכל פינה ● חשיפה ראשונה!

מאת: שניאור זלמן ברגר

לפי אנשים פוקדים מדי שנה את האוהל הקדוש בליובאוויטש, אותו אוהל מפורסם בו שוכנים כבוד רבותינו נשיאנו אדמו"ר הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש, בן אהוב אצל אביו. המקום הזה התקדש עוד בהיות ליובאוויטש בתפארתה, כאשר אלפי חסידים נהרו מדי שנה לליובאוויטש, לחסות בצל כנפי רבותינו נשיאנו מהר"ש והרש"ב. אל המקום הזה היו נשואות בערגה עיניהם של אלפים ורבבות...

לאחר שחרב מקדשנו בליובאוויטש וגלה כבוד מבית חיינו, לא רבים יודעים כי היו תקופות שהמקום הזה כמעט נעלם בתהום הנשיה. שתי המצבות היו מרוסקות, שבורות ומוסתרות בסבך שיחי פרא גבוהים, וכמעט שלא ידע איש את מקומם.

העובדה שבמקום הזה נמצא היום בית גדול, מצבות חדשות, שבילים ואפילו בית אכסניה בסמוך – ניתן לזקוף לא מעט הודות לתושייתו ואומץ לבו של החסיד הרב **דוד אבא גורביץ'**; כיום שליח ורבה הראשי של אוזבקיסטן ואסיה התיכונה, אז – חסיד מן השורה שניחן בתושייה ובאומץ לב.

זו הפעם הראשונה שהרב גורביץ' מספר במונולוג מפורט על קורות ארועי הימים ההם – לפני שלושים וחמש

שנים, כאשר עיניו של "אבא סטאלין ואמא רוסיה" בלשו וחדרו לכל פינה, ולמרות זאת, מתחת לאפם, נוקה וצויין מקום ראוי למנוחתם של כבוד רבותינו נשיאינו, זכותם תגן עלינו.

ליובאוויטש, בירת ליובאוויטש, ננטשה בימי מלחמת העולם הראשונה, כאשר כ"ק אדמו"ר הרש"ב עזב את ליובאוויטש, ובעקבותיו תלמידי ישיבת תומכי תמימים, והותירו מאחוריהם את ליובאוויטש המעטירה ובה חצר רבותינו נשיאינו ואוהלי אדמו"ר הצמח-צדק והמהר"ש – אותו אוהל שאדמו"ר מהר"ש והרש"ב והריי"צ העתירו בו רחמים על כלל ישראל, ושפכו בו דמעות לרוב.

בעת מלחמת העולם השניה בעת שהנאצים ימ"ש הרגו את כל היהודים שבליובאוויטש, גם הרסו את האהל הקדוש.

שני חסידים ששהו ברוסיה, החליטו כי אי אפשר לתת למקום להשאר מוזנח ובצורה כה חסרת-כבוד. בבוקרו של יום שטוף שמש של חודש תמוז תשכ"ח החליטו הרב מוטיל קוזלינר ע"ה ויבלחט"א הרב אבא דוד גורביץ, למצוא את המקום הקדוש שמוזנח זה חמישים שנה, לנקותו, לסלק את שברי ההרס ולסמן את המקום עם גדר, גם בשביל הכבוד וגם כדי שכל חסיד שיגיע לליובאוויטש, יידע היכן הם קברי הקודש.

פרויקט שכזה בימי השלטון הסובייטי, היה בגדר חלום ולא-מציאותי, אולם לא איש כמו הרב אבא דוד גורביץ הדבק במטרותיו, ייכנע ויפחד. הוא ידע כי צריך לעשות את המלאכה – ויהי מה.

"האמת היא שפחדנו מאוד" – פותח ומספר הרב גורביץ' – "אבל הדחקנו את הפחד כי ידענו שבעוד כמה שנים איש לא יידע היכן נמצאים קברי רבותינו נשיאנו.

לאחר שהשגנו סכום כסף גדול עבור הפרוייקט, התחלתי להשיג מידע על מיקומו המשוער של האוהל (זאת בנוסף על פרטים רבים נוספים ששאבתי כמה שנים קודם לכן מהרב אברהם זלצמן, שלמד ב'תומכי תמימים' בימי תפארת ליובאוויטש). פניתי אל כמה מזקני החסידים וביקשתי מהם

"שלוחי מצווה אינם ניזוקים"

בדיקת מסמכים, מעקבים, מציאת האוהלים והקמת הגדר — אלו היו הדאגות האמיתיות שעמדו בראש מעייניו של הרב גורביץ. שאר הבעיות "הקטנות" לא היוו מכשול גדול עבורו.

במשך שבוע וחצי היו הוא וברוך, בנו הקטן, נעים ונדים בדרכים.

"מה אכלתם?" — שאלתי את הרב גורביץ

"רעייתי הכינה אוכל בכמות גדולה, אולם הנסיעה נמשכה מעבר למצופה, וכשהאוכל נגמר הסתפקנו בירקות שקנינו בשוק. אני מעיד כי בני ברוך הצעיר התנהג כמבוגר והשלים עם המצב".

ובנסיעות, איך מניחים תפילין בלי להיתפס?

הרב גורביץ מחייך. "כל פעם פתרתי את הבעיה באופן אחר, אולם הנחת תפילין אחת נחקקה במוחי בצורה מיוחדת. כשהיינו ליד מוסקבה, הגיע זמן שחרית, נכנסנו בצד הדרך לסככה שהיתה בחורשה. הנחתי תפילין בעוד שברוך עמד והתפלל. עוד אני מניח תפילין, ולפתע אני רואה שער נפתח ובעדו יוצא רכב צבאי. ליבי החל לדפוק בחוזקה. הבנתי שאנו נמצאים סמוך למחנה צבאי. הרכב התקרב לכיוון שלנו ואני כבר חשבתי שנתפס. פחדתי גם שיחשדו בנו שהתפילין הן מצלמות שנועדו לצלם את הבסיס. אולם שלוחי מצוה אינם ניזוקים, והרכב המשיך הלאה מבלי שנוסעיו הבחינו בנו...".

פרטים על מיקום האוהלים, על מראה המצבות, כדי שאוכל לזהות את המקום. התברר לי כי הסיבות להזנחה היו כי כמעט שלא פקדו את האוהלים במשך השנים. הם הסבירו כי כל זמן שאדמו"ר הריי"צ היה בברית המועצות, היה אל מי לנסוע — אל הרבי; ולאחר מכן החלו להרגיש ביתר שאת את היד הקשה של הקומוניסטים. כל זאת יחד עם נסיבות מלחמת העולם השנייה שליובאוויטש נכבשה בידי הנאצים, היו המניעים שחסידים נמנעו מלהגיע לליובאוויטש.

בחודש תמוז תשכ"ח יצאנו לדרך אני וילדי ברוך בן ה-9 — ממשיך הרב גורביץ' לספר — לקחתי חופשה ממקום העבודה הרשמי שלי במפעל של הרב יוסף מוצ'קין (שם עבדתי שלוש שעות ביום, כאשר מקום העבודה האמיתי היה בלימוד תורה וחסידות לילדי ישראל תוך חשאיות רבה). לשכנים ולמכרים אמרנו שאנו נוסעים לעיר לבוב, שם, שיקרנו להם, נמצא הבן שלנו בבית הוריי.

האמת שברוך בן התשע התגורר אצלנו בבית, אלא שלצורך הרישום לבתי ספר הוא נרשם שהוא נמצא אצל הסבא והסבתא בלבוב, זאת כדי שלא יצטרך ללמוד בבית ספר קומוניסטי.

את 'התרגיל' הזה ביצענו כמה שנים קודם לכן. היה זה מיד לאחר רעידת האדמה הגדולה שהרסה חלקים גדולים מטשקנט. בעיר שררה מהומה רבה. רבים עזבו את העיר, או לכל הפחות שלחו את הילדים לקרובי משפחה בערים רחוקות, כיון שרבים נשארו ללא קורת גג. הודענו אז ששלחנו את בננו ברוך להוריי בלבוב, וכך גם הודענו כאשר נערך רישום לבתי ספר. האמת היתה שההורים שלי נסעו כמה שנים קודם לארץ הקודש...

בפועל נשאר בננו ברוך בביתנו. עובדה זו הקשתה עליו רבות. הוא נאלץ לשהות בבית ולא לצאת החוצה; גם כשיצא לחצר, ידע שאסור לו לדבר בקול רם שמא אחד השכנים יזהה את קולו.

לא פלא אפוא שהוא היה ילד בוגר מכפי גילו, והוא הבין היטב את מה שהמבוגרים הבינו שצריך לשמור סוד מפני אחרים. משום כך החלטתי לקחת אותו עמי לנסיעה לליובאוויטש. סיבה נוספת היתה כדי להמעיט בחשד שיופנה כלפי בעת שאגיע למקומות שונים, כיון שכשהולכים עם ילד, יחשדו פחות.

כחד עם רעייתי מלכה ושלושת ילדיי הקטנים, טסנו בטיסה ללבוב. בעת שהמטוס שהה בחניית ביניים ברוסטוב, ביום חמישי בערב, ירדנו אני וברוך מהמטוס כדי לפקוד את האוהל של אדמו"ר הרש"ב, בעוד שהמשפחה המשיכה בדרכה ללבוב.

כיום אפשר לספר זאת כחוויה מיוחדת, אבל את הפחד שאפף אותנו בזמן הנסיעה אי אפשר לתאר. אפשר היה למשש אותו.

רק נכנסנו לשדה התעופה, ומולי עבר חברי משכבר ימים הרב הלל זלצמן, שנסע אף הוא לפקוד את האוהל של אדמו"ר הרש"ב. מרוב פחד חלפנו זה על פני זה כאילו איננו מכירים...

כשהגענו לבית העלמין פגשנו בשומר, אך לא היה לו מפתח לשער האוהל. הציון נמצא בחצר מוקפת חומה, קבר אחד מיני רבים, ללא מצבות; רק גבשושיות עפר מציינות את מיקום הקברים. היינו מוכרחים אפוא לטפס על השער הרעוע ולקפוץ פנימה.

כשערכתי את התכניות למסע המסוכן, חשבתי לצרף לנסיעה את אחד מזקני החסידים שלמד ב'תומכי תמימים' בליובאוויטש, ודעתי היתה על הרב שניאור זלמן סקבלו, שהתגורר באותם ימים בעיר חרקוב.

למחרת נסענו לחרקוב והגענו היישר אל ביתו של הרב אליעזר פלזנשטיין ע"ה, אותו הכרתי מביקוריו בטשקנט, אצל חתנו הרב שניאור זלמן קליין.

הביקור בעיר היה חוויה בפני עצמה. בשבת הלכנו אל בית הכנסת. הזהירות שנדרשה היתה גדולה; חוץ מ"שלום עליכם" נהגנו כזרים זה לזה. לאחר סעודת שבת נכנסנו עם ר' אליעזר פלזנשטיין לביתו של הרב סקבלו. בעל בית הישיש ישב ליד השולחן ולמד בעיון בספר שהיה מונח לפניו. ר' אליעזר מיהר לומר לו "הוא משלנו", בהצביעו לעברי, כדי להפיג הרגשה לא נוחה כאשר אורח זר מגיע לבית.

ידעתי שלפניי משימה קשה. הרב סקבלו היה חסיד קשיש ולמוד-סבל. הוא ישב שנים רבות בכלא וגם נשלח לסיביר בגין היותו חסיד ליובאוויטש. כאשר זכה סוף סוף לקבל היתר יציאה מרוסיה — לקה בהתקף לב ונפל למשכב. כשהתאושש והיה מסוגל לנסוע, היה זה לאחר מלחמת ששת הימים. שלטונות ברית המועצות ניתקו את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל והודיעו לו כי מסוכן לנסוע לשם, וביטלו לו את היתר הנסיעה...

לאחר שהוצגתי בפניו, התפתחה שיחה על אודות ידידים משותפים מטשקנט וסמרקנד הסמוכה. בהתרגשות רבה הוא החל להעלות זכרונות מימי ליובאוויטש המאירים — הוא נזכר וסיפר סיפורים יקרים על המשפיע ר' גרונם. כשסיפרתי לו כי יצאו לאור 'ליקוטי דיבורים' מאדמו"ר הריי"צ ובו סיפור על ח"י אלול, יום ההולדת של אדמו"ר הזקן והבעל-שם-טוב, הוא 'יצא מהכלים' ואמר: "מעולם לא שמענו על זה

בליובאוויטש. הרבה מתולדות הרביים מתגלים רק לאחרונה, ומעט מהם מגיע אלינו, כמו גם מאמרי חסידות של הרבי, סידור תהילת ה' וספר התניא".

כשאמר זאת הראה לנו ספר תניא אחר שהודפס בדפוס וילנא ועליו היתה חתימת יד קודשו של אדמו"ר הריי"צ. התרוממות ופחד אחזו בנו כשאחזנו בספר התניא הזה...

הגיע הזמן לדבר בנוגע לנסיעה. מצב בריאותו הראה לי שאין על מה לדבר; אבל מאידך אני רואה את געגועיו לליובאוויטש, ורצונו העז להיות לי לחברותא לנסיעה; לחזור למקום בו חסה בצל האדמו"ר הרש"ב יחד עם חבריו התמימים... קל לתאר את עגמת הנפש של החסיד הזה כשסיפרתי לו את סיבת בואי אליו. עצב כבד היה נסוך על פניו כשפרק את אשר על ליבו: "הרי אתם רואים כי גם ללכת לתפילות השבת בבית הכנסת הרחוק מכאן שני רחובות, מהווה אצלי בעיה קשה, ואיך אוכל לנסוע לליובאוויטש מרחק כה גדול?".

הוא החל לבכות בכי מר...

אצלנו בחצר — הוסיף ואמר — גרה גברת שרה פסיה, יהודיה שמקורה מרודניא [עיירה הסמוכה לליובאוויטש]. ייתכן שהיא תסכים להצטרף אליכם.

לאחר השבת פניתי אל שרה פסיה, והצעתי לה, אולם גם לה לא עמדו כוחותיה. אולם היא היתה לי לעזר רב בשרטוט מפה של המקום. גם קיבלתי ממנה כתובת של גויה בשם אליזבטה גרנסקאי שמכירה היטב את מקום האוהל, ואם נזדקק נוכל לפנות אליה. שרה פסיה מסרה לנו כתובת נוספת של קרוב משפחתה שגר ברודניא, ר' נחום לבקובסקי שמו; "הוא בוודאי יעזור לך" אמרה.

הודיתי לה במילים חמות, ויצאתי לדרך כשכולי תפילה שאכן אמצא את מקום האוהל ונשלים את משימתנו כראוי. כמעט כולם שלחו אתנו פנ"ים על מנת לקראם במקום.

בשעה של לפנות בוקר הגענו לתחנת הרכבת ברודניא, העיירה הסמוכה לליובאוויטש. אמרו לנו קודם לכן כי ביתו של ר' נחום נמצא בסוף העיר. התחלנו, אני ובני הקטן, ללכת לעבר ביתו. משני צידי הרחוב המרכזי בתים קטנים, צריפים, מוקפי גינות. פה ושם נשמעות קריאות התרנגול עם תחילת השחר. אני חושב לעצמי שהמקום הזה היה פעם ספוג באידישקייט, לאן היא נעלמה?

עודי מחפש את ביתו של ר' נחום, ואני

הרב דוד אבא גורביץ

סיפרנו לו שבאנו להשתטח על קברי אבות בליובאוויטש. הוא הבין מיד לאלו 'אבות' אני מתכוון... סיפרתי כי אני מבקש להקים גדר סביב האוהל הקדוש, ושאלתיו לפרטים – מי יכול לעזור בכך? היכן אמצא בית מלאכה שיכין לי גדר? איפה אפשר למצוא מכונית שתוביל את הגדר לליובאוויטש? מובן שהכל היה צריך להיות בסוד גמור על ידי אנשים שאפשר לסמוך עליהם

רואה לנגד עיני פנים יהודיות. בירכתי אותו לשלום ועד מהרה התברר כי זה ר' נחום. מפאת מחלתו הוא היה יוצא בשעות הבוקר המוקדמות כדי לשאוף אויר צח. כשראה אותנו אחזה בו התרגשות, והשמחה היתה ניכרת על פניו. הוא הזמין אותנו לביתו. "לא בכל יום מזדמנים לכאן אורחים יהודים ובפרט צעירים", אמר לנו בשמחה מופגנת...

צריפו של ר' נחום היה נמוך ותקרתו עשויה חרסינה. כאן מרגישים היטב את האוירה הכפרית. בעלת הבית נכנסה מהרפת ובידה דלי חלב טרי. בידה השנייה אחזה סל מלפפונים, עגבניות ושאר ירקות. היה שם גם תפוחים ירוקים אותם קטפה כעת מהעץ שענפיו משתרגים פנימה מבעד לחלון.

אני וברוך נעמדנו להתפלל שחרית. ר' נחום ישב מהצד ועיניו זלגו דמעות. "כבר חשבתי שהיהדות נשכחה חס ושלום", אמר בהתרגשות מופגנת "אבל כשאני רואה אתכם, ובפרט ילד קטן שלומד פרק תניא לפני התפילה ומתפלל כדבעי, יש תקווה ליהדות בברית המועצות.

לאחר מכן סיפר לנו כי כבר אין מצליחים לארגן מניין מדי שבת, אלא רק בימים טובים. "הזקנים נפטרים והצעירים מתרחקים מבית כנסת", נאנח עמוקות...

סיפרנו לו שבאנו להשתטח על קברי אבות בליובאוויטש. הוא הבין מיד לאלו 'אבות' אני מתכוון... סיפרתי כי אני מבקש להקים גדר סביב האוהל הקדוש, ושאלתיו לפרטים — מי יכול לעזור בכך? היכן אמצא בעל מלאכה שיכין לי גדר? איפה אפשר למצוא מכונית שתוביל את הגדר לליובאוויטש? מובן שהכל היה צריך להיות בסוד גמור על ידי אנשים שאפשר לסמוך עליהם. הוא השיב כי לחברו ר' שמואל הסנדלר יש מכר גוי אחד שמתעסק במלאכות מעין אלו. ובכדי להוביל את הגדר לליובאוויטש — יש לפנות לתחנת מכוניות הובלה אותה מנהל יהודי בשם סקבלא.

הוא סיפר לי כי ר' שמואל הסנדלר הוא היהודי האחרון שהתגורר בליובאוויטש — לאחר שבמלחמת העולם השנייה הנאצים ימ"ש רצחו בדם קר את כל יהודי העיירה. הוא ניצל כיון שנאלץ לברוח לאחר שהגויים העלילו עליו עלילת שוא. כשבאתי אליו שמח מאד לפגוש בחסיד, והעלה זכרונות מהעיירה ליובאוויטש. "למדתי את המקצוע מאבי", סיפר בגאוה בלתי מוסתרת. "אבי היה סנדלר בליובאוויטש, והאדמוריים נהגו להזמין אצלו את מגפיהם".

הוא הביא אותנו לבית חרושת לייצור פחם שם מבצעים גם עבודות מתכת. הם הביעו נכונות לבצע כל עבודה שארצה ובלבד שאשלם כראוי...

הרי אוטובוס מרודניא לליובאוויטש נוסע פעמיים ביום בשעות קבועות, אבל לפני הנסיעה לאוהל הקדוש יש לטבול במקווה, ודבר כזה לא אמצא בעיירה. בדרך לתחנת האוטובוס, ראינו משהו דומה לנהר. ר' נחום הבין את כוונתנו והזהיר אותנו מיד: "לפני שבוע טבעו בנהר שני ילדים שבאו הנה לנפוש אצל קרוביהם. הטיט שבקרקעית הנהר משך אותם לתהום, ואי אפשר היה להצילם".

למרות זאת החלטנו להכנס פנימה. החלטנו שקודם ייכנס בני ברוך כאשר אני מחזיק בידו, ולאחר שייצא אכנס אני. אכן,

הגויה סיפרה כי בעת צרה היא נוהגת לבוא לבית העלמין הישן ולבקש ברכות של הצדיקים הקדושים הטמונים שם. היא גם ציוותה את הגויים מהעיירה להיזהר מלגעת באבני המצבות (אף שאבנים אלה טובות לדבריה לליטוש סכינים...)

כשנכנסתי לנהר הרגשתי שאם אעמוד במקום אחד יותר מרגע אחד, הטיט ימשוך אותי פנימה. טבלתי במהירות וקפצתי החוצה.

נכנסנו לאוטובוס. חוץ מאתנו השאר היו גויים שהביטו בנו בתמיהה אך בלי עויינות.

לאחר נסיעה לא ארוכה הגענו! ההתרגשות שלי היתה גדולה. רק כעת פנו אלינו אחדים מהנוסעים ושאלו את מי אנחנו מחפשים? הסברתי להם שבאנו לקברי אבות...

התרגשות. אנו עומדים מול ה"חצר". כאן להערכתנו היא היתה בימי תפארת העבר. זקני העיירה מתחילים להראות לנו באיזה שטח היה פעם חצר האדמו"רים לדורותיהם. לפי תיאורו של ר' שניאור זלמן סקבלא, השטח היה ריק לפני עשר שנים, כעת הוא מלא בבתים חדשים.

מבית מרזח סמוך יוצא קשיש שתוי לשוכרה. הוא אינו מסוגל להתקדם ישר אפילו שתי פסיעות. הוא מתקרב לעברנו, מטה אוזן וכששומע למי אנו משתייכים, הוא מתנער פתאום משכרונו "הא! אני עוד זוכר טוב את רבי שניאורסון!".

עוד ועוד אנשים נקהלים. מסבירים לנו שמולנו זה בניין הדואר, ובבניין הסמוך שוכנת פנימיית בית הספר של המשטרה... ברגע ששמענו את המילה "משטרה" סיימנו את קבלת הפנים החמה והסתלקנו מהמקום.

עוד אנו פוסעים קדימה, ומאחת החנויות יוצא אדם מבוגר וניגש היישר אלינו. השערתי התאמתה — זהו מר גראנסקי, בעלה של אליזבטה גרנסקי, שאת שמה מסרה לנו שרה פסיה בחרקוב. הוא מיד מציע לנו להורות לנו את הדרך לבית החיים.

אנחנו הולכים וכמעט לא מדברים. אנו מגיעים אל היער ולפנינו שטח מלא עצים ושיחים עד שקשה לעבור ביניהם. הענפים עבים מאוד ואנו נעזרים בידינו וברגלינו כדי לפלס ביניהם דרך.

אנחנו מחפשים את האוהל אבל לא מוצאים. הגוי קורא לרעייתו והיא ניגשת בביטחון לכמה שיחים, מפרידה ביניהם ולנגד עינינו מתגלות שתי מצבות: מצבה של אדמו"ר הצמח צדק ומצבתו של אדמו"ר המהר"ש. המראה היה כל כך פתאומי, עד שבני ברוך — שבימים האחרונים שמע כה רבות על קדושת הציונים של האדמורי"ם — התעלף מרוב התרגשות. לאחר כמה שניות בהם הייתי במתח, הוא התעורר מעצמו...

היה מצער לראות עד כמה המקום הזה מוזנח. המצבות עמדו בין שיחים עבותים בבית עלמין ישן שאינו נמצא בשימוש זה עשרות שנים. אני מביט ורואה את ציונו של אדמו"ר הצמח-צדק עשוי מצבה בצבע לבן בהיר, אבן משופעת, שבורה עד כדי מחציתה מרסיס של פצצה שנפלה פה במלחמת העולם השנייה. מצבתו של אדמו"ר המהר"ש היתה שלמה. במרחק לא רב הבחנו בבור שהיה מכוסה בשיחים גבוהים. "אם תרצה — אומר הגוי — תוכלו לגשת לבור, יש שם ספרי קודש רבים וכן ספרי תורה של היהודים ("בור השמות" כפי שסיפר לי כמה שנים לאחר מכן החסיד הישיש הרב יהודה חיטריק).

בשלב זה הצענו בנימוס למורי הדרך שלנו לחזור לביתם: "שעת צהרים וחם כעת", אמרתי להם, "אנו נישאר כאן להתייחד עם קברי אבותינו". הם הלכו לדרכם ואנחנו התחלנו להתפלל. קראנו פרק ס"ז, הפרק של הרבי. לאחר מכן קראנו פני"ם שהבאנו עמנו, ובהמשך התחלנו לנקות את האותיות החרותות על המצבות ורשמנו את נוסחי המצבות. ניקינו את כל הצמחיה שמסביב למצבות כך שיעמדו בצורה גלויה.

לאחר העבודה הממושכת התחלתי לערוך מדידות סביב הציון. באמתחתנו היו כלי מדידה באורך מטר וחצי; העצים הנטועים קרוב למצבות היוו גורם מפריע לגדר העתידית, אך למרות כל המכשולים הצלחתי ליצור תרשים של גדר.

עם סיום המדידות שבנו לבית משפחת גראנסקי. האשה אמרה כי אנו נראים 'משונים' לעומת היהודים שהיו באים לבקר בליובאוויטש. היא סיפרה כי היא זוכרת היטב הלוויה של רבנית (לפי חשבון השנים היתה זו הרבנית רבקה, רעיתו של אדמו"ר המהר"ש). מלווים רבים היו בהלוויה ואחר כך הקימו מצבה שחורה ומלוטשת עד כדי כך, שנשי העיירה היו באות אליה כדי להסתכל בה במקום במראה... בעת צרה היא נוהגת לבוא לבית העלמין הישן ולבקש ברכות של הצדיקים הקדושים הטמונים שם. היא גם ציוותה את הגויים מהעיירה להיזהר מלגעת באבני המצבות (אף שאבנים אלה טובות לדבריה לליטוש סכינים...).

לובאוויטש היא עיירה קטנה ואין בה מקום שמייצרים גדרות. חזרנו אפוא לרודניא (אף היא עיירה קטנה, אבל גדולה יותר מליובאוויטש), שם ניגשנו למנהל מפעל אליו הפנה אותי ר' נחום לבקובסקי. הלה אמר כי הוא יעשה את הגדר לפי דרישותיי, אבל יסיים אותה רק בסוף השבוע.

היה זה יום ראשון, ולהישאר ברודניא עד סיום המלאכה, לא בא בחשבון. בעיירה קטנה מעין זו אי אפשר היה להישאר לא מזוהים במשך שבוע.

נסענו אפוא למוסקבה, שם השארתי את בני ברוך אצל ידידי החסיד הרב נפתלי קרביצקי ע"ה שלמד איתי במחתרת בימי המלחמה.

לאחר השבת חזרתי לרודניא, ולתדהמתי גיליתי כי הפועלים טרם סיימו את המלאכה. עמדתי עליהם במשך כמה שעות עד שסיימו את הרכבת הגדר כראוי.

כעת עמדה בפני בעיית ההובלה. נפגשתי עם האחראי על תחנת ההובלות, יהודי ששם משפחתו סקבלא — בנסיון לשכנעו להוביל את הגדר לליובאוויטש (באותה פגישה הגיע דודו, יהודי מבוגר, שסיפר כי בקרבת האוהלים נקבר דודו החסיד ר' יעקב לייזר סקבלא הוא היה ראש ישיבה בליובאוויטש. הוא היה למדן גדול והיה תלמיד ישיבה בישיבתו של הצמח צדק, כפי המסופר בספר

תחושה מיוחדת

הרב גורביץ' מעניק פן נוסף לתחושותיו באותם ימים הרי-סכנה בהם שהה בליובאוויטש:

"באותם ימים הייתי נתון בהרגשה מיוחדת. בבת אחת חזרתי אחורה כמה דורות; נפגשתי עם היסטוריה ועם קרובי חסידים מהדור הקודם; פגשתי את מי שאביו ייצר מגפיים לרבותינו נשיאינו, ואנשים שראו בעיניהם את אדמו"ר המהר"ש והרש"ב".

אנחנו מחפשים את האוהל אבל לא מוצאים. הגוי קורא לרעייתו והיא ניגשת בביטחון לכמה שיחים, מפרידה ביניהם ולנגד עינינו מתגלות שתי מצבות: מצבה של אדמו"ר הצמח צדק ומצבתו של אדמו"ר המהר"ש. המראה היה כל כך פתאומי, עד שבני ברוך – שבימים האחרונים שמע כה רבות על קדושת הציונים של האדמורי"ם – התעלף מרוב התרגשות. לאחר כמה שניות בהם הייתי במתח, הוא התעורר מעצמו...

ר' אבי טאוב והרב דוד נחשון, משפצי האוהל המחודש.
למטה: המצבות הישנות ששרדו את הפצצות הנאצים

השיחות תש"ה עמוד 20).

האחראי על ההובלות הסכים בתחילה לנסוע עמי לליובאוויטש, אולם כאשר הבין שאני עסוק בהקמת אוהל על קברי האדמוריי"ם, סירב בעקשנות להתלוות אלי. הוא פשוט פחד. למרות הפצרותי הוא עמד בסירובו. הוא גם ידע על המעקבים והרדיפות של המשטרה החשאית כנגד רבים וטובים. בסוף נעתר לבקשתי לפחות לשכנע את אחיינו לסדר את ההובלה, אך בפועל, גם האחיין סירב.

לבסוף הגעתי להסכמה עם אחד הפועלים שלקח אותי במכוניתו עד ליובאוויטש. הדרך צלחה לנו ובחסדי ה' הגענו לליובאוויטש ללא מניעות.

אני עצמי התחלתי לחפור את החפירות. הרגשתי זכות גדולה להשתתף בפועל בהקמת הגדר. העמדנו את הגדר לכבוד ולתפארת.

מיד לאחר העבודה נסעתי לרודניא כדי להספיק את האוטובוס לסמולנסק ומשם ברכבת למוסקבה. רציתי גם להתרחק מהמקום במהירות האפשרית כדי שלא יעלו על עקבותיי.

כך, למרות המכשולים והקשיים הרבים, עלה בידי בעזרת ה' להקים את הגדר לכבוד ולתפארת.

כשהגעתי לטשקנט בישרתי לר' מוטל קוזלינר, שותפי לרעיון, כי המשימה הושלמה בהצלחה. ביחד הודינו לה' על הניסים הגדולים שהיו לי בדרך להשלמת המשימה.

רק שנינו ידענו על הסוד הזה. עד שיצאתי בשלום מברית המועצות בשנת תשל"א, לא גילינו את הסוד לאיש. אפילו בני ברוך שהיה שותף, חסם את פיו ולא גילה זאת לאחיו ואחותו הצעירים ממנו. להם נודע מהדבר רק לאחר שעלינו ארצה...

בשנת תשל"א יצאתי מברית המועצות ועליתי לארץ הקודש. לקראת חודש תשרי תשל"ב נסעתי לרבי ל-770. מיד כשהגעתי כתבתי דו"ח על כל הקורות אותי בעניין הקמת הגדר בליובאוויטש. את הדו"ח הכנסתי למזכירות. ביום ד' תשרי נכנסתי בפעם הראשונה ליחידות אצל הרבי. הרבי שאל אותי שאלות רבות על רוסיה, אולם לא דובר מאום אודות אוהלים בליובאוויטש.

לאחר אותו חודש תשרי נסעתי בשליחות הרבי לערי ארצות-הברית יחד עם הרב שמעון לזרוב, כדי לספר בפני יהודי הקהילות על חיי חסידי חב"ד בברית המועצות. השליחות נמשכה זמן ממושך. בין כה וכה קיבלתי מכתב מר' מוטל קוזלינר בו סיפר כי החסיד ר' לייבל חצרנוב נכנס ליחידות אצל הרבי וסיפר כי לא מכבר היה בליובאוויטש והתפלא למצוא גדר מסביב למצבות. הוא תיחקר את הגויים בעיירה שסיפרו לו כי הגיע לליובאוויטש יהודי יחד עם בנו, והם שהקימו את הגדר. הרבי הגיב לסיפור הזה בפליאה רבתי, כיון שכמה שנים לפני כן סיפר איש נאמן – כלשונו של הרבי – כי הוא היה בבית העלמין הישן בליובאוויטש ולא נמצאות שם המצבות...

הבנתי שהדו"ח פשוט לא הגיע לידי הרבי, ומיד כתבתי דו"ח חדש והוספתי שאותו יהודי ביקר כנראה בבית העלמין הישן, אולם האוהל של רבותינו נשיאנו נמצא בבית עלמין ישן עוד יותר, בו כבר לא משתמשים שנים רבות. על מכתב זה ענה הרבי ב"**תשואות חן**".

לפני מעלה מעשרים שנה חלפו. ברית המועצות התפרקה בעקבות שורה של רפורמות מפליגות. הרב גורביץ שב לטשקנט והפעם בשליחות הרבי מלך המשיח כדי להפיץ שם יהדות.

בקיץ תנש"א נסע עם תלמידי הישיבה וקבוצה מילדי הקעמפ החב"די של טשקנט אל האוהלים בליובאוויטש. את גדר הברזל הרב גורביץ' כבר לא ראה, במקומה בנו הרב דוד נחשון והרב אבי טאוב אוהל עשוי אבן, גדול ומרווח, נאה ויאה לציוני רבותנו נשיאינו.

אותו ביקור היה עבור הרב גורביץ' סגירת מעגל מופלא: פעם הגיע במחתרת והפעם בריש גלי בראש קבוצת נערים יהודיים...